

Korte biografie van Alkmaarse psychiater & neuroloog

Franciscus M.M. (Fran) van der Hoeven

(Den Haag 23-09-1919 – Burgos-Spanje 31-05-1961)

(door: drs. Lucas van der Hoeven (2024-01-18))

Een tijdsbeeld van de overgang van de 'primitieve' naar de 'moderne' psychiatrie tijdens en na de Tweede Wereldoorlog

Tot in de vijftiger jaren van de vorige eeuw waren er slechts heel beperkt behandelingen mogelijk in de psychiatrie. Deze bestonden uit bad-, slaap-, elektroshock- en zelfs malariatherapie. De beschikbare geneesmiddelen als chlooraal, opiaten en barbituraten waren weinig specifiek. Veel psychiatrische patiënten verbleven langdurig in de instellingen. Door het geringe aantal ontslagen patiënten groeide de gestichtsbevolking jaarlijks. Pas vanaf het begin van de zestiger jaren kwamen er betere geneesmiddelen beschikbaar. Daardoor nam de omvang van deze klinieken af.¹ Deze ontwikkeling is herkenbaar in het leven van de Alkmaarse psychiater en neuroloog Van der Hoeven. Zijn zoon herinnert zich.

Opleidingen 1925 – 1945

Op 23 september 1919 werd mijn vader geboren. Hij volgde de 5-jarige HBS-B aan het St Aloysiuscollege der Jezuiten in Den Haag. In september 1936 begon hij, als net nog 16-jarige spoorstudent, aan de studie geneeskunde in Leiden. Studiebeurzen bestonden er niet, ouders dienden zelf de studiekosten voor hun rekening te nemen. Op kamers gaan was voor velen dus uitgesloten.

Fran F.M. van der Hoeven, linker foto staand links met broer en zus, rechter foto zittend tweede van rechts, lagere school 1930 (?)

Door de inval van de Duitsers veranderde ook zijn levensloop. Op 26 november 1940 sloot de Universiteit van Leiden haar poorten en moesten studenten het bijwonen van de colleges

¹Foucault, M.; "Geschiedenis van de Waanzin, in de zeventiende en achttiende eeuw"; Boom; 1975; ISBN 9060091426; 292 p.

- Shorter, E.; "a history of psychiatry, from the era of the Asylum to the age of Prozac"; J.Wiley & Sons; 1997; ISBN 047115749-X; 436 p.
- Kerkhoven, A.; "Beeld van de psychiatrie 1800-1970, historisch bezit van de psychiatrische ziekenhuizen in Nederland"; Waanders, Zwolle; ISBN 90-400-9750-x; p. 173; 205-206 over WOII;

staken.² Als gevolg daarvan studeerde hij verder aan de Gemeente Universiteit in Amsterdam. In zijn schaarse vrije tijd las hij vooral Russische schrijvers zoals Gogol en Dostojewski, maar ook Kafka en later zelfs Erasmus' Lof der Zotheid³, dat op de Kerkelijke index stond en waarvoor hij bisschoppelijke toestemming verwierf.

Student Fran F.M. van der Hoeven en zijn Ex Libris (= uit de boeken)

Vanaf 1 november 1943 was hij als co-assistent⁴, dus als stagiair, werkzaam op de vrouwenafdeling van de psychiatrische inrichting 'Voorburg' in Vught.⁵

Uit de brief aan zijn verloofde van 6 november 1943⁶:

“We hebben een zeer interessante afdeling met allerlei verschillende gevallen; een dagverblijf voor rustigen een voor onrustige vrouwen, een zaal met toeval-lijdsters, een zaal met bedverpleging annex badkamer met de permanente baden en een ziekenzaal. En dan is er een gang met een rij kamertjes die gebruikt worden voor totaal onhandelbare, agressieve patiënten, die gevaarlijk zijn. Van de week heeft er een met het erin staande bed en deur totaal vernield, en alles wat nog kapot was te maken stukgeslagen. Een uiterst gevaarlijke psychopathe, die met vieren moest worden aangegepen. Vandaag was ze gelukkig rustiger, en had de stroozak weer gemaakt. Die gang is wel het verschrikkelijkste van wat ik hier zag; het is meer dierlijk dan menselijk, meer verschrikkelijk dan al het andere”.

Geneeskundig gesticht 'Voorburg' in Vught...

....paviljoen voor dames.

² Op 26 november 1940 hield de hoogleraar [Rudolph Cleveringa](#), decaan van de juridische faculteit, een vlammend betoog in het Academieggebouw om te protesteren tegen het ontslag van de joodse werknemers, onder wie de jurist [Eduard Meijers](#), de latere grondlegger van het nieuwe [Burgerlijk Wetboek](#). Medisch hoogleraar [Ton Barge](#) wijdde op dezelfde dag zijn college aan de onhoudbaarheid van de theorie van de rassenleer. Ook staaften de studenten. De universiteit werd daarop door de bezetter gesloten. https://nl.wikipedia.org/wiki/Universiteit_Leiden

³ Erasmus, D.; "Lof der Zotheid"; Sun; 2007; ISBN 9789085064299.

⁴ Blauwboeken Voorburg Vught: in de jaarverslagen van Voorburg staat de medische staf; tussen 1943 en 1945 is F.M. van der Hoeven inwonend-assistent-geneeskundige. Vanaf 7 sept. 1945 is hij er 'geneesheer' na behalen van artsenexamen.

- Enige van zijn vele brieven aan verloofde: https://www.cbsm.nl/upload/artikelen/1943_1945_voorburg_te_vught.pdf

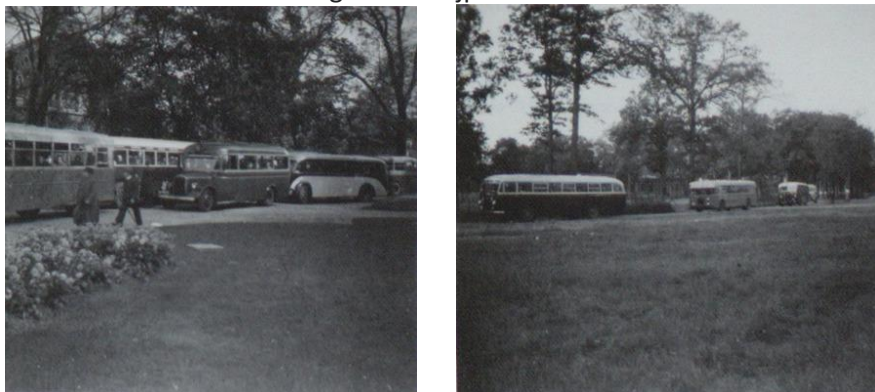
⁵ Binneveld, H.; Wolf, R.; "Een huis met vele woningen, 100 jaar katholieke psychiatrie Voorburg 1885 – 1985"; uitgave eigen beheer, 1985; ISBN 909001134; p. 138 – 144 over WOII.

- Kappelhof, A.C.M.; Reinier van Arkel 1442 -1992, de geschiedenis van het oudste psychiatrische ziekenhuis van Nederland"; 's Hertogenbosch, 1992 ISBN 90-800911-1-1 (geen details over WOII).

- Aa, van der, U.; "Maskers en machten, vergeten psychiatrie"; eigen beheer; ISBN 978-90-812431-1-7; verschillende interviews met zusters over WOII; p. 65 - 88.

⁶ Stadsarchief; 's-Hertogenbosch; NL-HtSA Archiefnummer 1092; Correspondentie van der Hoeven – Sadée, 1938-1948, invnr. 1092. De originele brieven zijn privé bezit.

De psychiatrische inrichting Reinier van Arkel in 's Hertogenbosch, waarvan Voorburg een onderdeel vormde, kreeg vanaf 1943 te maken met een verdubbeling van het aantal opgenomen patiënten. Zij kwamen uit de instellingen in Santpoort en Heiloo⁷, vanwege de aanleg van de Atlantikwall door de Duitse bezettingsmacht. In de periode tot de bevrijding werd de voedsel- en brandstofvoorziening steeds nijpender.

Aankomst bij Voorburg van autobussen met patiënten uit Santpoort; ca. 1942

Uit de brief aan zijn verloofde van 3 september 1944:

“Momenteel enige honderden bommenwerpers duidelijk te zien boven ons terrein; de lucht vol met strepen en schitterend gezicht. Het davert van het motorgeronk, 't huis staat te trillen”.

Mijn vader verbleef in de winter van 1944-1945 in het bevrijde Noord-Brabant. Ook daar was het nog niet altijd veilig: in februari 1945 viel een vliegtuigbom op een gang, die hij een halve minuut daarvoor had overgestoken. Twee verpleegkundigen en één patiënt werden daardoor gedood. Zijn verloofde woonde in het nog bezette Rotterdam en bijna 7 maanden was het onmogelijk om elkaar te schrijven of te bellen. Daarom schrijft hij pas in mei 1945 over wat er die afgelopen maanden plaatsvond.

Uit de brief aan zijn verloofde van 5 mei 1945:

“We werden op de 25^e October bevrijd. Je laatste brief van 18 Oct kreeg ik de week erna. Dat is het laatste geweest. Er is hier zeer serieus oorlog gevoerd. Drie nachten lagen we onder hevig granaatvuur; door een twaalftal inslagen van granaten werden twee Zusters gedood (o.a. Zr Lamberta) en een tiental mensen gewond. Het waren angstige dagen, die in de kelders werden doorgebracht. Toen de Engelsen er eindelijk waren is er nog een volle dag rondom het huis gevochten en toen trokken de Duitsers terug. We waren bevrijd en ik voelde me tot het leven terugkeren. Het eten werd in de volgende weken bar slecht. Geen elektriciteit, geen verwarming. 't Was veel erger dan voor de bevrijding. Maar allengs begon het beter te worden. Het leven wilde zijn loop hernemen, tot de VI's kwamen, die maandenlang hierover zijn komen tuffen. Het was een beroerde tijd. Aanvankelijk kon ik er goed tegen, maar op 21 Februari viel er een bom midden op het gebouw (op mijn afdeling St. Cathrien)..

⁷ Ruijter, de, E.; Brinkmann, J.; "Verslag betreffende de psychiatrische inrichting St-Willibrodus-Stichting, voor mannelijke zenuw- en zielszieken te Heiloo over het jaar 1940; 1941 – 1945; GGZ Noord-Holland-Noord; p. 73 – 258.

- <https://open.spotify.com/show/1Yy6FUJL8KdrxjmUGqGAYE> : 2024; podcast over psychiatrie in WOII.
- 'Reinier van Arkel en Voorburg tijdens de Tweede Wereldoorlog, verhalen van ooggetuigen'; tentoonstelling in Reinier van Arkel, 11 september 2021; 91 p.
- Gietema, M.; Stegge, aan de, C.; "Vergeeten slachtoffers, psychiatrische inrichting de Willem Arntsz Hoeve in de Tweede Wereldoorlog"; Boom; 2017; ISBN 9789089539465; 269 p.
- Buchheim, E.; Futselaar, R.; "Uit zorg verdreven, het Nederlandse Krankzinnigenwezen tijdens de Tweede Wereldoorlog"; Boom; 2023; ISBN 9789024457342; brief F. van der Hoeven p. 141-142.
- Originele Oorlogsdagboek van een (anonieme) verpleger van Voorburg in Vught over de periode 4 september 1944 – 30 oktober 1944. Vughts Museum onder nr. D00168.

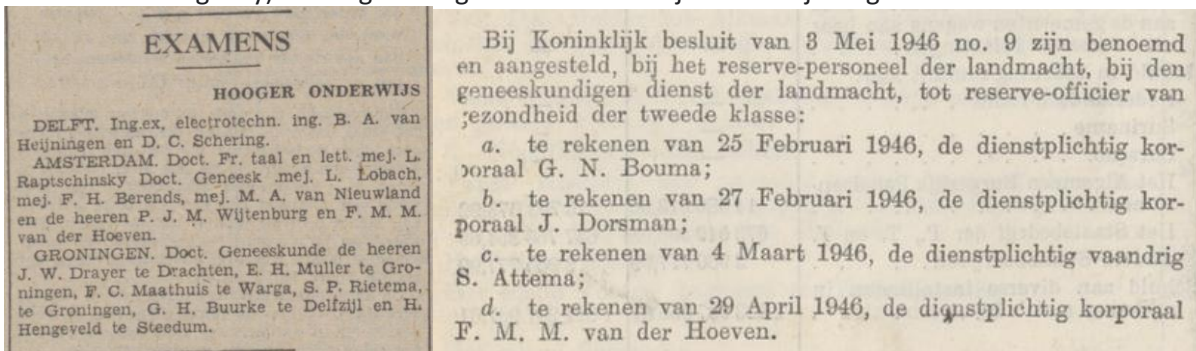

21-02-1945; bom valt op tussengang bij de afdeling St. Cathrien; psychiatrische inrichting 'Voorburg' te Vught: één dode patiënte en veel gewonden. .

..Als hij ½ minuut later was gevallen was ik dood geweest, wilde n.l. net door de gang naar het rapport gaan. Ik was stijf van de schrik. 't Was 20 meter van mij af en had alleen een hoofdwondje. Er was wonder boven wonder maar één dode en plusminus 100 gewonden. De schade bedraagt plusminus f 150.000,-. Een deel van de inrichting was onbewoonbaar. Gesensibiliseerd door deze schrik kon ik niet meer tegen de VI's die soms met een 20 tal 's-nachts in de buurt vielen. We zijn toen met z'n drieën in de kelder gaan slapen en zodoende kwam ik weer wat op streek. Na een goede week was het over en keerde ik op mijn slaapkamer terug”.

Opleidingen 1945 – 1950

Op 7 september 1945 legde Fran van der Hoeven in Leiden zijn artsexamen af. Hij bleef nog enige tijd werkzaam in Voorburg. Vanaf 1946 vervulde hij zijn militaire dienstplicht: met veel tegenzin, zoals uit veel van zijn brieven blijkt. Als 'reserve-officier van gezondheid der tweede klasse' diende hij soldaten te keuren die naar Nederlands Indië werden gestuurd. Toen hij in Nijmegen werd gestationeerd, regelde hij dat hij tegelijkertijd kon beginnen met zijn specialistische opleiding tot zenuwarts bij de destijds befaamde prof. Prick.⁸ Het werd hem oogluikend toegestaan om in de ochtenden en een deel van de middag te keuren en de rest van middag en avond in de kliniek mee te lopen. In april 1947 huwde Fran met Wilhelmina Louise (Wil) Sadée (Rotterdam 08-06-1918 – Heiloo 09-09-2009)⁹. Fran en Wil hadden elkaar in 1938 leren kennen bij een feestje en zich in 1942 verloofd. Door de bezetting, zijn studieverplichtingen en haar werkzaamheden voor de UNRRA (United Nations Reliëf and Rehabilitation Agency)¹⁰ in Regensburg werd hun huwelijk tot die tijd uitgesteld.

De Tijd : godsdienstig-staatkundig dagblad // 24-02-1942

Nederlandsche Staatscourant // 08-05-1946 // P. 1

⁸ Prick, J.J.G.; Archiefnummer: 609; Archiefnaam: PRIC; Sector: Onderwijs en wetenschappen; Soort archief: Persoonsarchief; Datering: 1909-1978; https://www.ru.nl/kdc/bladeren/archieven-thema/subpagina-archieven-thema/onderwijs-wetenschappen/archieven_van/personen/prick_j_j_g

• Winkeler, L.; "Het archief van prof.dr. J.J.G. Prick (1909-1978)"; p. 91 – 110.

⁹ 1879 1948 firma b h schelling.pdf (cbasm.nl)

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Relief_and_Rehabilitation_Administration

• Judt, T.; "Na de oorlog, een geschiedenis van Europa sinds 1945"; Contact; 2005; ISBN 9789025434748; p. 49 – 55.

EXAMENS.			
AFGELEGD EXAMEN	DATUM	UITSLAG	EXAMENGEELD
Candidaat Geneeskunde 1ste Deel	20 Jan 1929	Alleen 2de Deel	11.12.1928
2de Deel	20 Jan 1929	Alleen 1ste Deel	11.12.1928
3de Deel	20 Jan 1929	Alleen 3de Deel	11.12.1928
4de Deel	20 Jan 1929	Alleen 4de Deel	11.12.1928
5de Deel	20 Jan 1929	Alleen 5de Deel	11.12.1928
6de Deel	20 Jan 1929	Alleen 6de Deel	11.12.1928
7de Deel	20 Jan 1929	Alleen 7de Deel	11.12.1928
8de Deel	20 Jan 1929	Alleen 8de Deel	11.12.1928
9de Deel	20 Jan 1929	Alleen 9de Deel	11.12.1928
10de Deel	20 Jan 1929	Alleen 10de Deel	11.12.1928
PROMOTIE.			
DATUM	AANTEKENINGEN	PROMOTIEGEELD	
	Promotor Prescript	DATUM	BIJWERK

2654			
Heeren, Francisus, Mathieu, Maria, van der			
op 23 Sept. 1919 te Groningen			
ARTSEKAMEN 1 ^o GEDEELTE		ARTSEKAMEN 2 ^o GEDEELTE	
Datum	11.12.1928	Datum	7.9.1928
Toegelaten . . .	+	Toegelaten . . .	+
Afgewezen voor:	Wilt	Afgewezen voor:	
Bijzondere		Heelkunde	
ziektkunde		(klinisch)	3+
en therapie		Heelkunde	
Kindergenees-		(operatief)	
kunde		Verloskunde	
Psychiatrie . . .		Vrouwenziekten	0+
Artsenbesteding		Oogheelkunde	willen
kunde		Neus-, Keel- en	willen
		Oorheelkunde	willen
		Huid- en Ge-	willen
		slachtsziekten	

W.L. Sadée in UNRRA uniform en F.M.M. van der Hoeven, 1946

ONDERTROUWD:
W. L. SADÉE
 en
F. M. M. van der HOEVEN
 militair psychiater
 Plechtige huwelijksinzegening op 22 April a.s. te 10 uur in de parochiekerk van de H. Lambertus, Hoflaan te Rotterdam.
 Gelegenheid tot gelukwensen in de pastorie tot 12.30 uur.
 Toekomstig adres:
Oranjesingel 8, Nijmegen.

De Tijd: dagblad v. Nederland / 08-04-1947 / p.4

In 1949 volgde hij zijn laatste opleidingsvereiste in het St. Joseph ziekenhuis te Heerlen.¹¹ Eind 1949 werd hij erkend als medisch specialist en ingeschreven in het NMG-register (nu: KNMG). Begin maart 1950 vestigde hij zich in Alkmaar als eerste Rooms-Katholieke zenuwarts (psychiater en neuroloog) met een eigen praktijk voor particuliere- en ziekenfondspatiënten. Hij was voornamelijk verbonden aan het R.K. St Elisabeth Ziekenhuis van de zusters Augustinessen. Daarnaast verving hij soms psychiater Appelman in het neutrale Centraal Ziekenhuis.¹² Ook werkte hij in de R.K. Willibrordus Stichting, de psychiatrische inrichting in Heiloo¹³, en was als forensisch psychiater verbonden aan de rechtbank van Alkmaar. Tussen 1950 en 1958 was zijn praktijk gevestigd aan de Emmastraat 19. Daarna werd de praktijk voortgezet in het huis van huisarts en latere ziekenhuisdirecteur G. Sluijmer aan de Emmastraat 16. Vermoedelijk ging Sluijmer met pensioen en wilde kleiner gaan wonen.

¹¹ Koehler, P.J.; Franke, C.L.; "Zorg voor Zenuwziek(t)en, 75 jaar neurologische zorg in Heerlen e.o."; Afdeling Neurologie Zuyderland MC locatie Heerlen; 2016; p. 126

¹² Vis, G.N.M.; "650 jaar ziekenzorg in Alkmaar 1341- 1991, hoofdstukken uit de geschiedenis en voorgeschiedenis van de Alkmaarse zieken- en gezondheidszorg"; Medisch Centrum Alkmaar; 1991; p. 111 – 144.

¹³ Bakker, C.Th.; Goei, de, L.; "Een bron van zorg en goede werken, geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Holland-Noord"; SUN, ISBN 9058750892; p. 133 – 238.

Emmastraat 16 in aanbouw (omstreeks 1936?)

Rooms-Katholieke St Elisabeth Ziekenhuis in Alkmaar

Het St Elisabeth Ziekenhuis startte een nieuw zenuwpaviljoen op 14 juli 1928. Het Elisabeth Paviljoen was een apart gebouw dat twee verdiepingen telde: EP1 en EP2. In 1942 werkten er de psychiaters Hoeneveld en J.A.J. Barnhoorn. Ondanks de oorlog schafte Barnhoorn een nieuw elektroshock toestel aan. In dat jaar werden er 2.058 'elektrische' behandelingen uitgevoerd, waarvan 658 elektroshock therapieën.¹⁴

Alkmaar 1950 tot 1961 – eigen praktijk

Tussen 9 en 12 uur behandelde mijn vader in samenwerking met hoofdzuster Perseveranda zijn patiënten op de psychiatrische afdeling van het Elizabeth ziekenhuis. Hij moedigde haar aan om zich verder te bekwamen in de zorg. 's Middags had hij praktijk aan huis, waar hij tussen 14 uur tot vaak wel 19 uur patiënten behandelde. Een spreekuur op afspraak bestond nog niet en dus wachtten vele patiënten in een overvolle wachtkamer lijdzaam hun beurt af. Tussen 19 en 20 uur at hij de avondmaaltijd, uit de 'hapjespan' met het apart voor hem gehouden avondeten. Eventuele post en telefoontjes werden tevens afgehandeld. Tussen 20 uur en 22 uur kwam zijn secretaresse die de gedicteerde brieven in steno noteerde. De brieven met lokale bestemming mochten wij, als kinderen, vaak bestellen tegen een geringe zakgeldvergoeding. Voor spoedgevallen ten slotte kon hij 's nachts naar het ziekenhuis worden geroepen. Dat gebeurde zo min mogelijk omdat hij heel duidelijk maakte dat dit zijn humeur niet ten goede kwam.

**Gevestigd
te Alkmaar:
F. M. M.
VAN DER HOEVEN**
ZENUWARTS
Emmastraat 19 — Telef. 4837
SPREKUREN:
in het Elisabeth-ziekenhuis
Di., Do., Zat. 9—10, Ma.,
Woe., Vr. 4.30—5 uur;
voor particulieren: Di. en Do.
2—3 uur;
in het Centraal Ziekenhuis:
Ma en Vr. 9—10 uur;
te Den Helder, Lidwinastich-
ting: Woe. 9—10 uur.

De Tijd; d.d. 25 februari 1950; p. 6

F.M.M. van der Hoeven

¹⁴ In 1949: Elderson, Hoeneveld en de Smet

Destijds werkte iedereen 6 dagen in de week: het land moest immers weer worden opgebouwd. Op zondagochtend ging hij bij voorkeur met het gezin naar de Abdij van de Benedictijnen te Egmond-Binnen, waar hij tussen 10 en 12 uur de hoogmis bijwoonde. Soms moesten wij als kinderen na de dienst op hem wachten, om dat enige monniken hem wilden consulteren. Het leven als celibatair viel sommigen erg zwaar. Zondagmiddag werd er gewandeld, veelal in Bergen aan Zee of Schoorl ('de Hoge Trap'). Daarna ging hij vaak weer aan de slag in de praktijk, terwijl wij soms doktertje speelden in zijn onderzoeksruimte. Hij werkte met andere disciplines samen als dat noodzakelijk was.

Op een zondagmiddag omstreeks 1958 wachtte ik (zoon van en schrijver van deze biografie) hem eens op, bij de ingang naast de telefooncentrale met stekkers, bediend door één van de zusters. Mijn vader was door internist De Pont bij een ernstig verwonde patiënt geroepen.

Blijkbaar wilde De Pont weten of er sprake was van hersendood. Intussen wachtten de gezinsleden in angstige spanning af. Toen De Pont en mijn vader de trieste mededeling deden, was de familie in shock en barstte in tranen uit.

Er was sprake van nascholingsactiviteiten en gespreksgroepen, die werden georganiseerd door de psychiaters van de Willibrordus Stichting in Heiloo. Ook was Fran van der Hoeven betrokken bij de kerkelijke vernieuwing. Hij nam deel aan gespreksgroepen die werden voorgezeten door dr. H.A.M. Fiolet, als Franciscan en studiesecretaris verbonden aan de Sint Willibrord Vereniging.¹⁵

Met kinderarts Willy Naessens, gynaecoloog Ad Hoogeveen en Hein Lohman, huisarts in Obdam, onderhield hij professionele én vriendschappelijke banden. Ik herinner mij dat op 8 oktober 1953 'Bij Alkmaar begint de victorie' voor de 280ste keer werd gevierd, waarbij alle mannen, dus ook onze vader, hun snor lieten staan.

In zijn spaarzame vrije tijd zwom hij in zee, las literatuur of luisterde naar klassieke muziek. Verder bezocht hij met zijn vrouw concerten in het Amsterdamse Concertgebouw. Destijds was dat een hele reis over de provinciale weg, langs de linoleumfabriek in Uitgeest, de cacao Fabrieken aan de Zaan, de pont bij de Hembrug en de houthandel in Amsterdam met de middenstandspoëzie 'Steek uw licht op bij Donker'. In de zomer logeerde het gezin bij familie in Bilthoven of in een huisje op een kampeerterrein in Ruinen of Hattem.

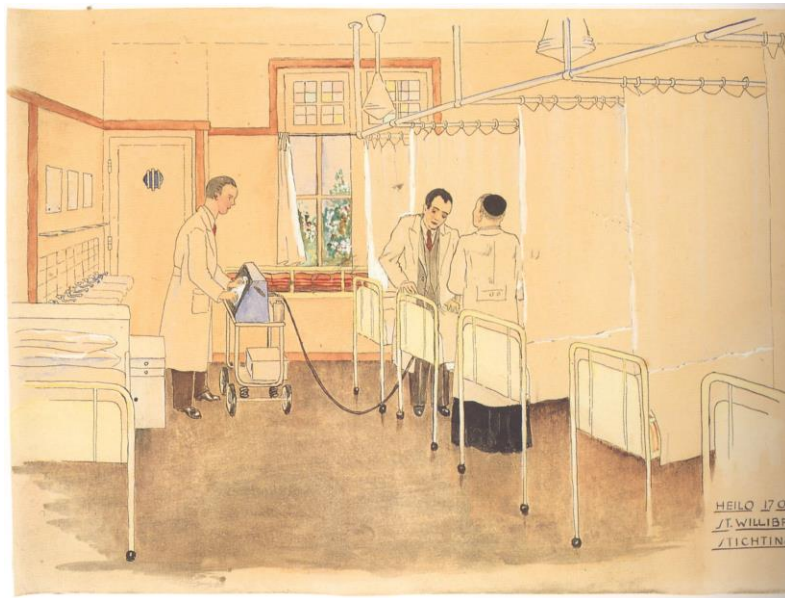

1955 – F. van der Hoeven (met strikje) en zijn vrouw W. van der Hoeven – Sadée (links van hem) tijdens het 25 jaarfeest prof. E.A.D.E. Carp -hoogleraar psychiatrie in Leiden.

¹⁵ Fiolet speelde tevens een voortrekkersrol binnen de Raad van Kerken. Zijn opvolger was Dr. Rigobert Koper, gardiaan van het Franciscanen klooster in Hoorn en daarna vicaris onder mgr. Zwartkruis; bisdom Haarlem..

Behandelingen

De ontwikkeling van de psychiatrie in Nederland omspannt bijna zes eeuwen. De psychiatrische inrichting Reinier van Arkel in 's Hertogenbosch dateert van 1442. Tot de opleiders van mijn vader behoorden de Leidse prof. dr. E.A.D.E. Carp, hoogleraar psychiatrie¹⁶; Nijmeegse prof. dr. J.J.G. Prick¹⁷, hoogleraar neurologie; neuroloog dr. Joop G.Y. de Jong St. Josefziekenhuis in Heerlen.¹⁸ Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog bestonden de behandelingen uit allerlei dwangmiddelen, bad-,slaap-, elektroshock- en zelfs malariatherapie. Tot 1953 werden paraldehyde, broomdrank, Veronal, Chloraal en Somnifeen veelal als rustgevendende middelen gebruikt. In geval van epilepsie werd Luminal of Diphantoine voorgeschreven. Pas na 1953 kwam het eerste succesvolle antipsychoticum, Largactil, beschikbaar. Destijds kwam ook Miltown, een angst-remmend medicijn, in zwang. Het werd veel voorgeschreven aan huisvrouwen in de Verenigde Staten, maar mogelijk ook in Nederland aan chronische verblijfs-psychiatrische patiënten. De elektroshocktherapie werd in de vijftiger jaren ook nog vaak toegepast bij depressies. In 1960 komt het antidepressivum Marplan beschikbaar, in 1961 en 1963 de rustgevendende medicijnen Librium en Valium. Mede door deze nieuwe medicatie wordt er een ommekeer mogelijk naar de-institutionalisering en ambulantisering van de patiëntenstroom.

Illustratie elektroshocktherapie uit: 'beeld van de psychiatrie 1800 – 1970';
Kerkhoven, A.; Waanders Uitgevers, ISBN 90-400-9750-x.

Herinneringen van anderen

Zuster Perseveranda was assistente op de afdeling Psychiatrie van het St Elizabeth Ziekenhuis. Zij beschreef mijn vader als volgt: *“Hij was een beetje ijdel, maar zag er altijd correct uit en droeg iedere week een ander pak voornamelijk van de firma Meddens. Ook kwam hij wat gereserveerd over in het begin, maar dat viel weg als je hem beter leerde kennen. Hij was prettig in de omgang en gaf zekerheid door heel punctueel te zijn en kalm te handelen. Ook met collega’s werkte hij prettig samen. Maar hij kon ook kwaad worden, als er zich daartoe een aanleiding voor voordeed. Hij werkte*

¹⁶ Wildschut, H.; “Tussen psychiatrie en filosofie, de dynamische psychiatrie van Eugene A.D.E. Carp (1895 – 1983); Candide uitgeverij; 2009; ISBN 97890-75438-47-5; dissertatie

- Carp, E.A.D.E.; “de Neurosen”; Scheltema & Holkema; Amsterdam; 1932; 449 p.
- Bulhof, I.N.; “Freud en Nederland, de interpretatie en invloed van zijn ideeën”; AMBO; 1983; ISBN 9026305761; p. 268-290.
- Kerkhoven, A.; “Beeld van de psychiatrie 1800-1970, historisch bezit van de psychiatrische ziekenhuizen in Nederland”; Waanders, Zwolle; ISBN 90-400-9750-x; p. 245173; 205-206 over WOII;

¹⁷ Winkeler, L.; “Het archief van prof. dr. J.J.G. Prick (1909 – 1978)”; het Archief, p. 91-110.

¹⁸ Koehler, P.J.; Franke, C.L.; “Zorg voor Zenuwziek(t)en, 75 jaar neurologische zorg in Heerlen e.o.”; Afdeling Neurologie Zuyderland MC locatie Heerlen; 2016; p. 126

eigenlijk te hard en had veel moeite om er 's nachts uit te komen. Hij was weliswaar opgeleid als neuroloog én psychiater, maar hij excelleerde toch vooral in de neurologie”.

Kinderarts Naessens, zijn collega en vriend, meende dat “hij als privé persoon graag aan discussies deelnam, maar tijdens zijn werkzame uren stiller en introverter was. Maar hij formuleerde wel helder, bondig en precies”.

Mijn broer Fran van der Hoeven herinnert zich: “Als het tijdens het eten wel eens over patiënten ging, was dat duidelijk niet voor onze oren bestemd. Ik herinner me een flard van een telefoongesprek waarin van een ‘sjok’ sprake zou zijn. Ook gaf mijn vader mij het gevoel dat wij ons niet met de patiënten in de wachtkamer mochten bezighouden. En dat zij liever zelf ook liever anoniem wilden blijven. Wel hing er in de wachtkamers een geur van gerookte sigaretten en lagen er stapels Beatrijzen, Katholieke Illustraties en zelfs de Legerkoerier”.

Hij vervolgt: “Ik herinner me dat hij wel eens een geschenkje kreeg van een dankbare patiënt, zoals een houten kistje waarop een vogeltje zat, dat voorover kon buigen. Daardoor schoof een laatje naar buiten, waarbij dat vogeltje met zijn open snaveltje een sigaret eruit pikte. Een soort sigarettenautomaat avant-la-lettre. Ook flessen wijn waren niet ongewoon”.

Tragisch verongelukt

Onze ouders gingen jaarlijks in het voorjaar samen op een buitenlandse vakantie. In mei 1961 waren zij met de Rover-90 onderweg naar Portugal. Bij Burgos werd er aan de weg gewerkt. Het verkeer aan hun opengestelde weghelft werd over één baan geleid. Desalniettemin kwam een tegenligger-spookrijder hen tegemoet, met als een gevolg een frontale botsing. Veiligheidsgordels waren nog niet verplicht, waardoor onze vader het ongeluk niet overleefde.

Algemeen Handelsblad // 01-06-1961 // p. 7

De Volkskrant // 05-08-1961// p. 20

Onze moeder werd zwaargewond naar een ziekenhuis vervoerd. Ze bleef twee maanden in coma en hield aan het ongeluk ernstig fysiek letsel over. Toch wist zij, met hulp van anderen, de zeven kinderen naar de volwassenheid te begeleiden.

In 1961 nam psychiater J.J.W. van Kemenade de praktijk en het woonhuis over. Ook verbond hij zich aan het St Elisabeth Ziekenhuis. Hij werkte tot 1977 en overleed in juli 1978.

Fusie Elisabeth met Centraal tot Alkmaars Medisch Centrum¹⁹

In 1963 vond er overleg plaats tussen het bestuur van het Elisabeth Ziekenhuis en psychiater De Smet, directeur van de Willibrordus Stichting in Heiloo, om te komen tot een gezamenlijke polikliniek in het EZ. In 1974 werd opnieuw overlegd. Beide keren stond op de agenda de mogelijkheid om een P.A.A.Z. (Psychiatrische Afdeling als onderdeel van het Algemene Ziekenhuis) op te richten. Pas in 1979 kwam er uiteindelijk overeenstemming. Aan psychiater Creutzberg werd de leiding van deze instelling toevertrouwd. De P.A.A.Z. werd gevestigd in de vleugel van 'locatie Noord'. Deze afdeling moest later plaats maken voor de parkeergarage.

In april 1973 verscheen er een advertentie voor het aantrekken van een derde neuroloog/psychiater. Neurofysioloog J.J. van Straaten werkte al sinds 1958 in Alkmaar. In maart 1974 wilde hij graag een contract sluiten met het EZ. Hij koos voor meer zekerheid nu er een fusie tussen het EZ en het Centraal Ziekenhuis in de maak was. In februari 1977 trad J.W.H.H. Dammers toe als associé van neuroloog Straatman en psychiater Van Kemenade. Tenslotte werd hun associatie in juli 1978 versterkt met psychiater mevr. S.H. Bollen. Zij volgde de overleden Van Kemenade op.

Dongen, 18 januari 2024; drs. Lucas van der Hoeven

¹⁹ De latere perikelen van de fusie van de twee Alkmaarse ziekenhuizen – het St. Elizabeth en Centraal Ziekenhuis – speelden pas na de dood van mijn vader in 1961.